



قراءت

سوره آل عمران؛ آیات ۱۴۴ تا ۱۵۰.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِنْ مَاتَ
أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ
فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿٤٤﴾
وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ كِتَابًا مُوَجَّلًا ۗ وَ
مَنْ يُرِدِ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا ۖ وَمَنْ يُرِدِ ثَوَابَ الْآخِرَةِ
نُؤْتِهِ مِنْهَا ۖ وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَأَيِّن
مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَمَا ضَعُفُوا ۖ وَمَا اسْتَكَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ
الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا
ذُنُوبَنَا ۖ وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا ۖ وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا ۖ وَانصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٤٧﴾ فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ
ثَوَابِ الْآخِرَةِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا ۖ إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ
أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ
خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿٥٠﴾

و محمد، جز فرستاده‌ای که پیش از او [هم] پیامبرانی [آمده و] گذشتند، نیست. آیا اگر او بمیرد یا کشته شود، شما به عقب برمی‌گردید؟ [و اسلام را رها می‌کنید؟] و هر کس به عقب بازگردد، هرگز هیچ زبانی به خدا نمی‌رساند، و به زودی خداوند سپاسگزاران را پاداش می‌دهد. ﴿۱۴۳﴾

و هیچ کس جز به فرمان خدا نمی‌میرد. [خداوند، مرگ را] به عنوان سرنوشتی معین [مقرر کرده است]. و هر که پاداش دنیا را بخواهد به او از آن می‌دهیم؛ و هر که پاداش آخرت را بخواهد از آن به او می‌دهیم، و به زودی سپاسگزاران را پاداش خواهیم داد. ﴿۱۴۴﴾

و چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی بسیاری همراه او بیکار کردند؛ آنها در برابر آنچه در راه خدا به ایشان رسید، سستی نوزیدند و ناتوان و نالان نشدند؛ و خداوند، شکیبایان را دوست دارد. ﴿۱۴۵﴾

و سخن آنان جز این نبود که گفتند: «پروردگارا، گناهان ما و زیاده‌روی ما در کارمان را بر ما بیخش، و گام‌های ما را استوار دار، و ما را بر گروه کافران یاری ده.» ﴿۱۴۶﴾

بس خداوند، پاداش دنیا و پاداش نیک آخرت را به آنان عطا کرد و خداوند نیکوکاران را دوست دارد. ﴿۱۴۷﴾

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر از کسانی که کفر ورزیده‌اند اطاعت کنید، شما را به عقب [و از عقیده‌تان] بازمی‌گردانند و زیانکار خواهید شد. ﴿۱۴۸﴾

[آنها تکیه‌گاه شما نیستند] بلکه خدا، مولا [و سرپرست] شماست و او بهترین باری‌دهندگان است. ﴿۱۴۹﴾

مسئولیت بزرگ ما

در دو درس قبل با سرگذشت تمدن اسلامی و آنچه در تمدن جدید روی داده است، آشنا شدیم. اکنون در متن تمدن جدید زندگی می‌کنیم و در هوای آن نفس می‌کشیم، تمدنی که دارای نقاط قوت و ضعف است. هم حق ما و هم مسئولیت ماست که سهم خود را در مقابله با زشتی‌ها، اصلاح کاستی‌ها و تکمیل خوبی‌ها و محاسن این تمدن ایفا کنیم و برنامه‌ای برای اصلاح تمدن جدید و تجدید حیات تمدن اسلامی ارائه کنیم.

اکنون با دو سؤال اساسی روبه‌رو هستیم:

۱- هر کدام از ما مسلمانان برای اصلاح تمدن جدید و تجدید حیات تمدن اسلامی چه مسئولیت‌هایی

برعهده داریم؟

۲- ما بایستی جامعه خود را چگونه بسازیم که بتوانیم به معیارهای یک جامعه متعالی اسلامی

هرچه بیشتر نزدیک شویم و زمینه ظهور حضرت مهدی علیه السلام و تشکیل جامعه جهانی توحیدی را

فراهم سازیم؟

خداوند در قرآن کریم می فرماید :

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ

مِن بَعْدِ الذِّكْرِ

أَنَّ الْأَرْضَ يَرُوثُهَا

عِبَادِي الصَّالِحُونَ^۱

با تدبّر در این آیه، جملات زیر را تکمیل کنید.

۱- خداوند یک وعده... داده است و آن وعده این است که در آینده

۲- این وعده در کتاب‌های از جمله آمده است.

۳- مقصود از به‌ارث بردن زمین

برنامه‌ریزی

شاید در نگاهی ابتدایی، دستیابی به این هدف بزرگ، یعنی تحقق تمدن آرمانی اسلام، در مقایسه با توان و امکانات موجود و مشکلات پیش‌رو، یک بلندپروازی به‌نظر برسد و رسیدن به آن هدف دور از دسترس تلقی شود. اما این ناشی از یک دریافت سطحی از توانمندی ذاتی انسان و قدرت جوانان و نوجوانان و عدم آشنایی با آموزه‌های بیدارکننده اسلام می‌باشد. خصوصاً آنکه ما به‌عنوان ایرانی مسلمان، دو تجربه را پشت سر گذاشته‌ایم، دو تجربه‌ای که بار اصلی آن بر شانه‌های محکم و استوار نوجوانان و جوانانی بود که پدران و مادران امروز ما هستند: یکی برچیدن نظام استبدادی وابسته به بیگانه^۲ و برپاساختن نظامی متکی بر آرای مردم و قوانین اسلام و دیگری پیروزی در دفاع مقدس. این دو تجربه، هم اعتقاد مردم دیگر کشورها را به تأثیر ایمان به غیب در پیروزی و اثرات سازنده حکومت

۱- سوره انبیاء، آیه ۱۰۵.

۲- در وابستگی حکومت پهلوی به بیگانگان و ضعف و ناتوانی این حکومت در برابر ملت همین بس که پهلوی اول را امپراتوری انگلیس با یک کودتا علیه قاجار و بدون اینکه مردم به او رأی داده باشند، به سلطنت رساند. و وقتی که در جنگ جهانی دوم، پهلوی اول اندکی به آلمان نازی نزدیک شد، همین انگلستان به‌همراه متفقین او را به جزیره‌ای دور افتاده به‌نام موریس تبعید کردند، بدون اینکه او اعتراضی بکند یا مردم به پشتیبانی از وی تظاهراتی بکنند. و سپس پسرش، پهلوی دوم را به‌جای او منصوب کردند، بدون اینکه از مردم نظر بگیرند. در سال ۱۳۳۲ نیز همین پهلوی دوم که با یک نهضت مردمی روبه‌رو شد، به پیشنهاد آمریکا و انگلستان به بغداد و رم رفت و پس از انجام کودتا توسط آمریکا و انگلستان علیه دکتر مصدق، دوباره او را به ایران بازگرداندند و بر تخت نشاندند. در سال ۱۳۵۷ نیز که انقلاب مردم به اوج رسید، باز هم به‌دستور آمریکا به مصر رفت تا شاید پس از انجام کودتا به ایران بازگردد که چنین چیزی هیچگاه محقق نشد.

مبتنی بر دین اسلام افزایش داد و هم آنان را نسبت به قدرت‌های استکباری حاکم بر جهان آگاه‌تر کرد و برای رسیدن به معنویت و عدالت مشتاق‌تر و تشنه‌تر ساخت و این ارزش‌ها را به‌خواست عمومی بسیاری از ملت‌ها تبدیل کرد. البته می‌دانیم که ایجاد تمدن اسلامی، نیازمند برنامه‌ای است که ما را به سطح لازم از توانمندی برساند و قدرت لازم را برای ایفای نقش در جهان کنونی به ما ببخشد.

اکنون در مرحله‌ای حساس از تاریخ سرزمین خود و جهان قرار داریم. پدران و مادران ما مسئولیت خود را انجام داده و این امانت بزرگ را به ما سپرده‌اند. اکنون، باید بیندیشیم که در عصر جهانی شدن، این مسئولیت منحصر به فرد خود را چگونه بر دوش خواهیم کشید و برای تحقق هدف بزرگی که پیش‌روی ماست، تا کجا پیش خواهیم رفت.

با توجه به اهمیت این هدف بزرگ و برای دستیابی به آن باید اقداماتی در چهار حوزه زیر انجام گیرد.

حوزه اول: تقویت توانایی‌های فردی

برای تقویت توانایی‌های فردی، اقدامات زیر لازم است:

- ۱- تلاش برای کسب آگاهی و بصیرت: اجرای هر طرحی، بدون آگاهی از موفقیت‌ها و شکست‌های قبلی میسر نیست. گذشته، دربردارنده تجربه‌های فراوان است که بصیرت و روشن‌بینی ما را افزایش می‌دهد و ما را به تصمیم‌گیری‌های درست‌تر نزدیک می‌سازد.
- شناخت دنیای جدید نیز جهت درک درست واقعیت‌ها و انتخاب روش‌های مؤثر، ضروری و لازم است. پس هریک از ما باید برنامه مطالعاتی دقیق برای آشنایی با تمدن بزرگ اسلامی و شناخت شرایط جهان امروز که در آن زندگی می‌کنیم، تنظیم کنیم.
- ۲- تقویت ایمان و اراده: مشارکت در این اقدام بزرگ نیازمند اعتقاد راسخ به دین، عزت نفس، توکل و اعتماد به خداوند، شجاعت، پایداری، عزم و اراده قوی است.

تدبیر در قرآن (۲)

حضرت موسی علیه السلام برای اینکه بتواند قوم خود را آماده مبارزه با فرعون کند به آنان می‌گوید:

.....

إِسْتَعِينُوا بِاللَّهِ
 وَاصْبِرُوا
 إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ

يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ^۱

با تدبّر در این آیه به سوالات زیر پاسخ دهید :

۱- عاقبت نیک و پیروزی از آن چه کسانی است؟

۲- این عاقبت نیکو در چه صورتی به آنان می‌رسد؟

حوزه دوم : تحکیم بنیان خانواده

خانواده کانون رشد فضیلت‌ها و محل تربیت نسل‌های خلاق، توانمند و با همت است. تحکیم این بنیان سبب رشد فضائل اخلاقی در جامعه، کاهش فساد و حضور انسان‌های با فضیلت و کارآمد می‌گردد. اگر بنیان خانواده سست شود، فساد گسترش می‌یابد و نسل‌هایی که از قوت و قدرت روحی کافی برخوردار نیستند، مسئولیت‌های اجتماعی را برعهده می‌گیرند.

وقتی حضرت ابراهیم علیه السلام و حضرت اسماعیل علیه السلام پایه‌های خانه کعبه را بالا بردند و بنای یک جامعه توحیدی را گذاشتند، نه تنها برای خود دعا کردند، بلکه از خداوند خواستند ذریّه و نوادگانی به آنان عطا کند که ادامه‌دهنده راه توحید باشند.^۲

حوزه سوم : تحکیم پایه‌های جامعه خود

حرکت به‌سوی تمدن متعالی اسلام، با انجام دسته‌ای از اقدامات فردی یا گروهی پراکنده امکان‌پذیر نیست، بلکه نیازمند جامعه‌ای مستحکم و توانمند است. بنابراین، باید بکشیم جامعه خود را به شاخص‌های تمدن متعالی اسلام نزدیک کنیم و در آن صورت است که می‌توانیم به جامعه‌ای اسوه و نمونه برای دیگران تبدیل شویم. از این‌رو باید با تحکیم پایه‌های جامعه، خود را مصداق این کلام خداوند قرار دهیم که :

وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ

أُمَّةً وَسَطًا

۱- سوره اعراف، آیه ۱۲۸.

۲- سوره بقره، آیه ۱۲۸ (رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَ آرِنَا مَنَاسِكَنَا وَ تَبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ).

لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ
وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا^۱

تدبر در قرآن (۳)

با تفکر در آیه شریفه فوق، بگویند جامعه اسلامی باید در میان جوامع دیگر چه موقعیتی داشته باشد؟

علاوه بر این، برای معرفی تمدن متعالی اسلام در جهان و علاقه‌مند ساختن مردم به افکار و اندیشه‌های اسلامی، به کانون و مرکزی نیاز است که محل تولید فکر و اندیشه و تبلیغ فرهنگ متعالی اسلام در جهان باشد. بنابراین اگر بنیان‌های جامعه خود را مستحکم کنیم و نقاط ضعف این جامعه را برطرف کنیم، می‌توانیم به کانون اصلی تبلیغ اسلام تبدیل شویم و بهترین مبلغ اسلام در جهان باشیم. برای رسیدن به این هدف اساسی اقدامات زیر پیشنهاد می‌شود:

۱- شناسایی ضعف‌ها و کمبودها و تلاش در جهت اصلاح آنها: جامعه‌ای که اکنون در آن زندگی می‌کنیم، در کنار برخورداری از نقاط قوت فراوان، ضعف‌ها و کاستی‌هایی همچون بی‌عدالتی، تجمل‌گرایی و... دارد که می‌تواند مانعی مهم در جهت تحقق تمدن اسلامی باشد. از این رو لازم است به عنوان یک جوان معتقد و عدالت‌طلب، به دقت کمبودها و آسیب‌های جامعه فعلی را شناسایی کنیم و با شجاعت در جهت اصلاح این آسیب‌ها گام برداریم. رهبر انقلاب به این نکته مهم این‌گونه اشاره می‌کند: «احتیاج است به یادآوری این آرمان‌ها با همان زبان جوان مؤمن انقلابی که از خصوصیاتش صراحت است، از خصوصیاتش شجاعت در گفتار است، اینکه شجاعانه حرف خودش را بزند... این احساس روحیه تهاجم را در جوان دانشجو و جوان انقلابی، من کاملاً قبول دارم. بایستی ارزش‌ها به صورت صریح و هوشیارانه دائماً مطالبه بشود»^۲.

۲- همراه کردن سایر افراد جامعه با خود: شایسته است بکوشیم این رسالت بزرگ و متعالی را برای دوستان، نزدیکان و افراد جامعه خود تبیین کنیم تا آنان نیز به این مسئولیت آگاه شوند و یار و پشتیبان آن گردند.

تشکیل گروه‌های مطالعاتی خودجوش در میان خویشان و هم‌کلاسان و دوستان صمیمی زیر نظر یک راهنمای باتجربه، تولید محتواهای رسانه‌ای مؤثر درباره تمدن اسلامی و شاخص‌های آن، تقویت معرفت دینی

۱- سوره بقره، آیه ۱۴۳.

۲- بیانات رهبر انقلاب در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۷/۳/۷.

خود و اطرافیان و حضور آگاهانه و حساب شده در فضای مجازی برای تبلیغ اندیشه درست دینی از جمله اقداماتی است که برای همراه کردن دیگران می‌تواند صورت بگیرد. همان‌طور که در قرآن کریم آمده است:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ^۱



۳- تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری: پیشرفت علمی، پایه‌های استقلال یک ملت را تقویت می‌کند و مانع تسلط بیگانگان می‌شود. هریک از ما باید بکوشیم با همت بلند و پشتکار فراوان، استعداد خود را به کار بگیریم تا به مرتبه‌ای از قدرت علمی برسیم که توجه دیگر ملت‌ها را به سوی خود جلب کنیم.

«کشوری که مردم آن از علم بی‌بهره باشند، هرگز به حقوق خود دست نخواهد یافت. نمی‌شود علم را از دیگران گدایی کرد. علم، درون‌جوش و درون‌زاست. باید استعدادهای یک ملت به کار افتد تا یک ملت به معنای حقیقی کلمه، عالم بشود.»^۲

پیشرفت‌های اخیر دانشمندان جوان کشور ما در رشته‌های مختلف علمی، مانند پزشکی و سلول‌های بنیادی، فناوری نانو و هسته‌ای، صنایع نفت، پتروشیمی و سدسازی قدم‌های اولیه‌ای است که باید با همت بلندتر و عزم قوی‌تر ادامه یابد و همه عرصه‌های دانش را ببیماید.

۴- استحکام بخشیدن به نظام اسلامی: استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. یک کشور ضعیف، به‌طور طبیعی منزوی می‌شود و همراه و همدلی در دنیا نمی‌یابد. استحکام پایه‌های اقتصادی و تلاش برای کاهش فقر، توسعه عدالت در همه ابعاد، تقویت اتحاد ملی، انسجام اسلامی و مشارکت عمومی و عمل به وظیفه مقدس امر به معروف و نهی از منکر، از مهم‌ترین عوامل استحکام نظام اسلامی است.

هم‌اندیشی (۱)

با همفکری دوستان خود، برخی از عواملی را که در حال حاضر موجب لطمه‌زدن به استحکام نظام اسلامی می‌شود، بیان کنید. به نظر شما برای رفع این عوامل چه اقداماتی باید انجام داد؟

۱- سوره آل‌عمران، آیه ۱۰۴.

۲- رهبر انقلاب، سخنرانی در مراسم سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، خردادماه ۱۳۸۵.

۵- تقویت عزت نفس عمومی: ملتی که به توانایی خود ایمان و باور دارد و عبارت «ما می توانیم» را، نه صرفاً در لفظ، بلکه در «عمل» بیان می کند، قله های افتخار را به سرعت فتح خواهد کرد. ایمان و باور به اینکه «ما می توانیم»، زنده کننده تمدن اسلامی و نیروی محرکه ای برای پیمودن راه و گذر از گردنه های سخت است. آن خودباوری که پیامبر گرامی اسلام در یاران اندک خود به وجود آورد، سبب شد در شهر کوچک مدینه امتی تربیت شود که برای اصلاح جهان قیام کند و از همان ابتدا برای آزادی ستم دیدگان جهان و گسترش توحید در تمام دنیا برنامه ریزی نماید.

بیشتر بدانیم

۱- صبح یکی از روزهایی که مسلمانان به حفر خندق در اطراف مدینه مشغول بودند، تا مانع ورود مشرکان مکه شوند و بتوانند با جمعیت اندک خود در مقابل آنها بایستند، به سنگ بزرگی برخوردند. شکستن و بیرون آوردن آن سنگ مشکل بود. گروهی از یاران پیامبر ﷺ جمع شده بودند و تلاش می کردند با استفاده از ابزار آن روز و زور بازوی خود، سنگ را بشکنند و آن را بیرون آورند، اما موفقیتی به دست نیامد.

جابر بن عبدالله نزد پیامبر آمد و از ایشان کمک خواست. پیامبر خدا ﷺ نزد آنان آمد، نگاهی به سنگ بزرگ انداخت، سپس به سوی آب رفت و وضو گرفت و جرعه ای از آن را نوشید. اعتماد و آرامش در رفتار وی تجلی داشت. با اطمینان کلنگ را در دست گرفت، آن را بالا برد و با بانگ تکبیر فرود آورد. آن چنان محکم کوبید که غرضی برخاست و جرعه ای چون شهاب از سنگ برآمد؛ با ضربه دوم، برق دیگری درخشید و با ضربه سوم، برق سوم. با این سه ضربه پیاپی، سنگ سخت از هم پاشید و تکه تکه شد.

رسول خدا ﷺ از میان خندق رو به یاران کرد و فرمود: «خدای متعال با برق نخستین، کشور یمن را برای من گشود و با برق دومین، شام و مغرب زمین را و با برق سوم مشرق زمین را برای من فتح کرد». ایشان خودباوری و توکل به خداوند را این گونه در یاران خود تقویت می نمود.

۲- یکی از تربیت یافتگان مکتب اسلام که پیامبر اکرم ﷺ و اولیای الهی را اسوه و الگوی خود قرار داد و عزت نفسی کم نظیر در سخت ترین لحظه های زندگی از خود نشان داد، شهید محسن حججی بود. این جوان شجاع وقتی به اسارت دشمنانی درآمد که کارشان بریدن

سرها و سوزاندن آدم‌ها بود، نه تنها ترسی به دل راه نداد، بلکه چنان با عظمت و صلابت با آنان روبه‌رو شد که آنان را به هراس انداخت و دون صفتی و حقارت را در چهره‌شان آشکار کرد.

حوزه چهارم : حضور مؤثر و فعال در جامعه جهانی

پیام اسلام، پیامی مطابق با فطرت انسان‌هاست. هر انسان روشن ضمیری که جوایح حقیقت باشد، وقتی دعوت قرآن را به عقلانیت، عدالت، دوری از ستمگری و ستم‌پذیری، پاکدامنی، معنویت و تقوا می‌شنود، به طور طبیعی جذب آن می‌شود. هر حقیقت‌جویی، وقتی در میان هزاران کتاب، مقاله، فیلم و انواع تبلیغاتی که علیه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله منتشر کرده‌اند، به سیمای واقعی ایشان می‌رسد، او را به بزرگی روح می‌ستاید. بنابراین لازم است ما این پیام‌رهای بخش را با همان شیوه‌هایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به دیگران رساند، در جهان تبلیغ کنیم و به دیگران برسانیم. خداوند درباره روش تبلیغ رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید :

«به لطف و رحمت الهی با آنان [مشرکان] نرمی پیشه کردی. و اگر تو درشت‌خوی سخت‌دل بودی، بی‌شک از پیرامون تو پراکنده می‌شدند. پس از آنان درگذر و برای آنها آموزش بخواه و در کار با آنان مشورت کن و آنگاه که تصمیم‌گرفتی بر خدا توکل کن که خداوند اهل توکل را دوست دارد.»^۱

با توجه به شرایط کنونی جهان و اقداماتی که دشمنان اسلام علیه دین ما و پیامبر ما انجام می‌دهند، اقدامات زیر را پیشنهاد می‌کنیم :

۱- ترسیم چهره منطقی و عقلانی دین اسلام : میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب منطقی و معقول برقرار باشد. حق را نمی‌توان با روش‌های نادرست به دیگران رساند. دین اسلام یک دین منطقی و استدلالی است و هر آموزه و حکم آن براساس حکمت الهی تنظیم شده است. چنین دینی را نمی‌توان با تعصب‌های جاهلانه یا با روش‌های فریبکارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سمت آن جلب نمود. ما باید از همان روش‌هایی که خداوند، در قرآن کریم به پیامبر گرامی‌اش آموزش داده، استفاده کنیم و بهره ببریم.

۱- سورة آل عمران، آیه ۱۵۹.

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ
بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...^۱

با تدبّر در این آیه، روش‌های صحیح دعوت را استخراج کنید :

روش اول :

روش دوم :

روش سوم :



۲- استفاده از بهترین روش‌ها برای رساندن

پیام : امروزه ابزارهای رساندن پیام بسیار متنوع و گسترده شده است. این ابزارها، به همان میزان که می‌توانند در استخدام حق قرار گیرند، می‌توانند حامل پیام‌های باطل باشند و به گمراهی مردم کمک کنند. متأسفانه بیشتر این رسانه‌ها توسط کسانی تأسیس و مدیریت می‌شود که نه تنها به دنبال حقیقت نیستند بلکه می‌خواهند باطل را حق جلوه دهند تا مردم دنیا باطل را جای حق گذاشته و از آن پیروی کنند.

شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) مهم‌ترین نمونه این گونه رسانه‌هاست. در این میدان، که شاید سخت‌ترین هم‌وردی حق و باطل در جریان است، مشاهده می‌کنید که چگونه باطل پیشگان به تمام اصول و موازین اخلاقی و انسانی حمله می‌کنند و هیچ حدّ و مرز اخلاقی را رعایت نمی‌نمایند.

بررسی

۱- امروزه چه ابزارهایی برای رساندن پیام حق و گفت‌وگو با دیگر مردمان وجود دارد که می‌توان از آنها کمک گرفت؟

۲- دشمنان حق چگونه از این ابزارها سوء استفاده می‌کنند؟ راه مبارزه با آنها چیست؟

۳- مبارزه با مستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر : یکی از رسالت‌های اصلی انبیا، مبارزه با ظلم و برقراری عدل و گسترش حق و حقیقت بوده است. هرچند بسیاری از مردم با شنیدن سخن حق دلشان نرم می‌شود و مجذوب حقیقت و عدالت می‌شوند اما باید هوشیار باشیم که همواره گروهی از اهل باطل هستند که نه تنها زیر بار حق نمی‌روند، بلکه سد راه حق جویی می‌شوند؛ زیرا گسترش عدالت، منافع آنها را تهدید می‌کند. این گروه‌ها تا همه را تابع خود نکنند و یوغ اسارت بر گردن دیگران نیفکنند، آرام نمی‌گیرند.

امام خمینی علیه السلام می‌فرمایند :

«نکته مهمی که همه ما باید به آن توجه کنیم و آن را اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار دهیم، این است که دشمنان ما و جهان‌خواران تا کی و تا کجا ما را تحمل می‌کنند و تا چه مرزی استقلال و آزادی ما را قبول دارند. به یقین، آنان مرزی جز عدول از همه هویت‌ها و ارزش‌های معنوی و الهی مان نمی‌شناسند. به گفته قرآن کریم [دشمنان] هرگز دست از مقاتله و ستیز با شما بر نمی‌دارند مگر اینکه شما را از دین‌تان برگردانند.^۱ ما چه بخواهیم و چه نخواهیم صهیونیست‌ها و آمریکا و شوروی در تعقیبمان خواهند بود تا هویت دینی و شرافت مکتبی‌مان را لکه‌دار نمایند.»^۲

بدین ترتیب، اگر واقع‌بینانه نگاه کنیم، درمی‌یابیم که دعوت به حق و عدالت را نباید منحصر به صحبت و شعار کنیم، بلکه برای تحقق سخن حق باید برنامه‌ریزی کرد، قیام نمود و شرایطی فراهم کرد تا موانع حق و حق‌پرستی از جامعه خود و جهان زدوده شود؛ این مهم میسر نمی‌شود مگر با تلاش و پشتکار، جهاد و آمادگی برای شهادت در راه خدا، و تحمل همه سختی‌های این راه که همان راه حق و حقیقت است.

بیشتر بدانیم

امام خمینی علیه السلام در این باره در پیام برائت از مشرکین در حج سال ۱۳۶۶ فرمودند :

« ... تجربه انقلاب اسلامی در ایران، با خون‌بهای هزاران شهید و مجروح و خراب شدن منزل‌ها و به آتش کشیده شدن خرمن‌های کشاورزان و کشته شدن تعداد بسیاری در بمب‌گذاری‌ها و اسیر شدن فرزندان انقلاب و اسلام به دست درخیمان بعث عراق و هزاران گونه تهدید و فشار اقتصادی و جانی به دست آمده است. ملت ایران تجربه پیروزی بر کفر جهانی را در خراب شدن

۱- سوره بقره، آیه ۲۱۷.

۲- صحیفه نور، امام خمینی، ج ۲۰، ص ۲۳۷.

منازل خود بر سر کودکان در خواب به دست آورده و با فداکاری و مجاهدت، انقلاب و کشور خود را بیمه نموده است. ما به تمام جهان تجربه‌هایمان را صادر می‌کنیم و نتیجه دفاع و مبارزه با ستمگران را بدون کوچک‌ترین چشمداشتی، به مبارزان راه حق انتقال می‌دهیم و مسلماً محصول صدور این تجربه‌ها، جز شکوفه‌های پیروزی و استقلال و پیاده شدن احکام اسلام برای ملت‌های در بند نیست.

... من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهان‌خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه دنیا آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی تمام آنان از پای نخواهیم نشست؛ یا همه آزاد می‌شویم و یا به آزادی بزرگ‌تری که شهادت است می‌رسیم و همان‌گونه که در تنهایی و غربت و بدون کمک و رضایت احدی از کشورها و سازمان‌ها و تشکیلات جهانی، انقلاب را به پیروزی رساندیم، و همان‌گونه که در جنگ نیز، مظلومانه‌تر از انقلاب، جنگیدیم و بدون کمک حتی یک کشور خارجی متجاوزان را شکست دادیم، به یاری خدا باقیمانده راه پر نشیب و فراز را با اتکالی به خدا، تنها خواهیم پیمود و به وظیفه خود عمل خواهیم کرد؛ یا دست یکدیگر را در شادی پیروزی جهان اسلام در کل گیتی می‌فشاریم و یا همه به حیات ابدی و شهادت روی می‌آوریم و از مرگ شرافتمندانه استقبال می‌کنیم ولی در هر حال پیروزی با ماست و دعا را هم فراموش نمی‌کنیم...»^۱.

نمونه بارز حق‌ستیزی و زورگویی در عرصه جهانی، اقدامات صهیونیست‌ها در فلسطین اشغالی است. فجایع و ظلم‌هایی که امروزه در فلسطین رخ می‌دهد، بر کسی پوشیده نیست و تاکنون سازمان‌های بین‌المللی ده‌ها قطعنامه در محکومیت جنایات رژیم صهیونیستی صادر کرده‌اند؛ اما آیا این قطعنامه‌ها توانسته‌اند در رویه‌های ظالمانه این رژیم غاصب اندک تأثیری داشته باشد؟ آیا در مقابل یک جاه‌طلب قدرتمند می‌توان به مذاکره و نصیحت اکتفا کرد؟

هم‌اندیشی (۲)

برخی می‌گویند راه‌حل معضل فلسطین را باید در پشت میزهای مذاکره و رایزنی‌های سیاسی جست‌وجو کرد و انتفاضه مردم فلسطین تنها بر حجم مشکلات می‌افزاید. در گفت‌وگو با دوستان خود، این دیدگاه را نقد و بررسی کنید.

بنابراین، با شناخت دقیق فرصت‌ها، مردم دنیا را باید نسبت به شرایط سخت و ظالمانه‌ای که در آن قرار گرفته‌اند، آگاه کنیم و با زنده کردن روحیهٔ جهاد و مبارزه، به تقویت جبههٔ عدالت‌خواهان بپردازیم. با اقتدا به امام خمینی علیه السلام عزت و کرامت ذاتی انسان‌ها را به آنها یادآوری کنیم، روحیهٔ خودباختگی و ترس را از ملت‌ها بزداییم و آنها را به سوی استقامت و مبارزه‌ای معقول و عزتمند هدایت کنیم.

بیشتر بدانیم

۱- زندگی و سخنان امام خمینی علیه السلام پر از روحیهٔ حماسه و جهاد و شهادت‌طلبی است. جالب اینجاست که حتی در پیامی که هنگام قبول قطعنامهٔ مربوط به تهاجم عراق به ایران صادر کرد، نه فقط بر تداوم روحیه جهاد، بلکه بر تداوم خود این جهاد مقدس علیه ظلم و ستم تأکید نمودند و بیان داشتند هدف ما نه فقط رفع فقر، بلکه محو هرگونه ظلم و کفر از کل جهان است:

«... آری، [مبارز] فلسطینی، راه‌گم‌کردهٔ خود را از راه برائت ما یافت و دیدیم که در این مبارزه، چگونه خون بر شمشیر و ایمان بر کفر و فریاد بر گلوله پیروز شد، و چطور خواب بنی‌اسرائیل در تصرف از نیل تا فرات آشفته گشت و دوباره کوب دریهٔ فلسطین از شجرهٔ مبارکهٔ لاشرقیه و لاغریبهٔ ما برافروخت و امروز همان‌گونه که فعالیت‌های وسیعی در سراسر جهان برای به‌سازش کشیدن ما با کفر و شرک در جریان است، [فعالیت‌هایی] برای خاموش کردن شعله‌های خشم ملت مسلمان فلسطین نیز به همان‌شکل ادامه دارد و این تنها یک نمونه از پیشرفت انقلاب است...»

امروز جنگ حق و باطل، جنگ فقر و غنا، جنگ استکبار و استضعاف و جنگ پابرنه‌ها و مرفهین بی‌درد شروع شده است و من دست و بازوی همه عزیزانی که در سراسر جهان کوله‌بار مبارزه را بر دوش گرفته‌اند می‌بوسم و سلام و درود خالصانهٔ خود را به همهٔ غنچه‌های آزادی و کمال‌نثار می‌کنم؛ و به ملت عزیز و دلاور ایران هم عرض می‌کنم خداوند آثار و برکات معنویت شما را به جهان صادر کرده است و شرارهٔ کینهٔ انقلابی‌تان جهان‌خواران چپ و راست را به وحشت انداخته است ...

جنگ ما جنگ عقیده است و جغرافیا و مرز نمی‌شناسد و ما باید در جنگ اعتقادی مان، بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به‌راه اندازیم ...

۱- اشاره به تعبیر (کوب دریه) در آیهٔ ۳۵ سورهٔ نور، که به معنای «ستارهٔ درخشان» است.

اذناب^۱ آمریکا باید بدانند که شهادت در راه خدا مسئله‌ای نیست که بشود با پیروزی یا شکست در صحنه‌های نبرد مقایسه شود. مقام شهادت، خود، اوج بندگی و سیر و سلوک در عالم معنویت است، نباید شهادت را تا این اندازه به سقوط بکشانیم که بگوییم در عوض شهادت فرزندان اسلام، تنها خرمشهر و یا شهرهای دیگر آزاد شدند، تمامی اینها خیالات باطل ملی‌گراهاست و ما هدفمان بالاتر از آن است. ملی‌گراها تصور نمودند ما هدفمان پیاده کردن اهداف بین‌الملل اسلامی در جهان فقر و گرسنگی است، ما می‌گوییم تا شرک و کفر هست، مبارزه هست و تا مبارزه هست، ما هستیم. ما بر سر شهر و مملکت با کسی دعوا نداریم؛ ما تصمیم داریم پرچم «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» را بر قتل رفیع کرامت و بزرگواری به اهتزاز درآوریم ...

من به صراحت اعلام می‌کنم که جمهوری اسلامی ایران با تمام وجود برای احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان سرمایه‌گذاری می‌کند و دلیلی هم ندارد که مسلمانان جهان را به پیروی از اصول تصاحب قدرت در جهان دعوت نکند و جلوی جاه‌طلبی و فزون‌طلبی صاحبان قدرت و پول و فریب را نگیرد. ما باید برای پیشبرد اهداف و منافع ملت محروم ایران برنامه‌ریزی کنیم، ما باید در ارتباط با مردم جهان و رسیدگی به مشکلات و مسائل مسلمانان و حمایت از مبارزان و گرسنگان و محرومان با تمام وجود تلاش نماییم و این را از اصول سیاست خارجی خود بدانیم.^۲

۲- تلاش ما برای احیا و بازسازی تمدن اسلامی و اصلاح وضع کنونی جهان، صرفاً یک وظیفه در کنار سایر وظایف و مسئولیت‌ها نیست؛ مجاهده و قیامی است برای یکی از قدیمی‌ترین و مقدس‌ترین آرمان‌ها و اهداف انبیای الهی، یعنی تشکیل جامعه عدل جهانی به رهبری موعود الهی، حضرت مهدی علیه السلام.

مسئولیت رساندن پیام رهایی‌بخش اسلام، امروزه بر دوش ماست. فردای انسان‌ها، به آگاهی، ایمان، همت و عزم راسخ ما برای ایفای نقش منحصر به فرد خود در جهان امروز بستگی دارد.

اینک که در انتهای آخرین درس به نام مقدس حضرت «مهدی» علیه السلام، موعود بزرگ پیامبران الهی رسیده‌ایم، خدا را سپاسگزاریم.

۱- اذناب: پیروان.

۲- برگزیده‌هایی از صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۲۳۴ تا ۲۳۷.

در این پایان زیبا به امید دیدار دل‌انگیز و سُرورآورش، ظهور حضرتش را از خداوند مسئلت می‌نماییم و برای سلامتی ایشان این‌گونه دعا می‌کنیم:

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ
صَلِّوْا ثَلَاثًا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آبَائِهِ
فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ
وَلِيًّا وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا
وَدَلِيلًا وَعَيْنًا
حَتَّىٰ تُسْكِنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا
وَتُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا

خداوند! نسبت به ولی خودت، حجة بن الحسن
که درود تو بر او و بر پدرانش باد
در این لحظه و در تمام لحظات
سرپرست و محافظ و رهبر و یاور
و راهنما و چشم بینا باش
تا (حکومت) او را در سراسر زمین
خود با رغبت و پذیرش (مردمان) استوار سازی
و او را در روی زمین تا زمانی دراز
(از حکومت حق و عدل) برخوردار گردانی



کتاب‌نامه

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۱- آموزش عقاید	محمدتقی مصباح‌زادی		سازمان تبلیغات اسلامی	بخش اول	معلم/ دانش آموز
۲- آنکه به خدا ایمان داشت و آنکه به خدا ایمان نداشت	زان گیتون - زاک لایزمن	عباس آگاهی	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱	معلم
۳- اثبات خدا	سیدمحمدباقر صدر	محمود عابدی	انتشارات روزبه	۲ و ۱	معلم
۴- اسلام و تنگناهای انسان متجدد	سیدحسین نصر	انشاء الله رحمتی	نشر سه‌رودی	۱۱ و ۱۰	معلم
۵- اسلام و مقتضیات زمان	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۶- اصول عقاید	محسن قرائتی		مرکز فرهنگی درس‌های از قرآن	بخش اول	معلم/ دانش آموز
۷- افسانه نجات بخشی علم	ماری میجلی	عبدالرحیم گواهی	مؤسسه فرهنگی انتشارات تبیان	۱۲	معلم/ دانش آموز
۸- الله شناسی	سیدمحمدحسین حسینی طهرانی		انتشارات حکمت	۳ و ۲، ۱	معلم
۹- الهی نامه	جواد مجدنی		یوسنان کتاب قم	۳ و ۲، ۱	دانش آموز
۱۰- امام و حیات باطنی انسان	سیدمرتضی آوینی		مؤسسه روایت فتح	۱۰	معلم/ دانش آموز
۱۱- امام خمینی و گفتمان غرب	علی خالقی افکنند		انجمن معارف اسلامی ایران	۱۲	معلم/ دانش آموز
۱۲- امام صادق <small>علیه السلام</small> مغز متفکر جهان نبیعه	جمعی از دانشمندان	ذبیح الله منصوری	انتشارات جاویدان	۱۱	معلم/ دانش آموز
۱۳- انسان و سرنوشت	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۵	معلم/ دانش آموز
۱۴- انقلاب تکاملی اسلام	جلال‌الدین فارسی		مرکز انتشارات علمی و فرهنگی	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۱۵- باورهای کهن و خرافه‌های نوین	مارتین لینگز	کامبیز گوتن	انتشارات حکمت	۱۲	معلم/ دانش آموز
۱۶- بحران دنیای متجدد	رته گتون	سیدضیاء‌الدین دهشیری	انتشارات امیرکبیر	۱۲	معلم
۱۷- بویای فرهنگ و تمدن اسلام و ایران	علی اکبر ولایتی		مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۱۸- تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطی	مونتگمری وات	حسین عبدالمحمدی	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small>	۱۲ و ۱۱	معلم/ دانش آموز
۱۹- تاریخ آموزش در اسلام	احمد نبیلی	محمدحسین ساکت	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۱ و ۱۰	معلم
۲۰- تاریخ تمدن	ویل دورانت	ابوالقاسم پاینده	انتشارات علمی و فرهنگی	۱۲ و ۱۱	معلم
۲۱- تاریخ تمدن اسلام	جرجی زیدان	علی جواهر کلام	انتشارات امیرکبیر	۱۱	معلم
۲۲- تاریخ تمدن یا داستان زندگی انسان	محمود حکیمی		شرکت سهامی انتشار	۱۲ و ۱۱	دانش آموز
۲۳- تبیین پراهرین اثبات خدا	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	۲ و ۱	معلم
۲۴- تمدن اسلام و غرب	گوستاولویون	سیدهاشم حسینی	کتاب فروشی اسلامیة	۱۱ و ۱۰	معلم
۲۵- تمدن اسلامی از زبان بیگانگان	محمدتقی صرفی		دفتر نشر پرگزیده	۱۱	دانش آموز
۲۶- تمدن اسلامی در قرن چهارم	آدام منز	علیرضا ذکالوتی	انتشارات امیرکبیر	۱۱	معلم
۲۷- تمدن و تفکر غربی	رضا داوری اردکانی		نشر سابقی	۱۲	معلم
۲۸- توبه آغوش رحمت	حسین انصاریان		دارالعرفان	۸	معلم/ دانش آموز
۲۹- توبه انقلاب درونی	سیدمحمد رضا اکبری		نشر مفید	۸	دانش آموز
۳۰- توبه، شرحی از دعای سی و یکم صحیفه سجاده	سیدمحمد ضیاء‌آبادی		مؤسسه نیا	۸	معلم/ دانش آموز
۳۱- توحید	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۳ و ۲، ۱	معلم/ دانش آموز
۳۲- توحید در قرآن	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	۳ و ۲، ۱	معلم/ دانش آموز

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۳۳- جامعه‌شناسی غربگرای	علی محمد نقوی		انتشارات امیرکبیر	۱۰	معلم/ دانش آموز
۳۴- جوان مسلمان و دنیای منجمد	سیدحسین نصر	مرتضی اسعدی	طرح نو	۱۳۱۲	معلم/ دانش آموز
۳۵- جهان بینی توحیدی	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۳ و ۲۰۱	معلم/ دانش آموز
۳۶- جپاول دانش و طبیعت	واندا ناتسویا	حسین داوری	کتاب صبح	۱۲	معلم/ دانش آموز
۳۷- حکمت عبادات	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	۳	معلم/ دانش آموز
۳۸- خدا	حسین سوزنجی		انتشارات مدرسه	۳ و ۲۰۱	معلم/ دانش آموز
۳۹- خدا از دیدگاه قرآن	سیدمحمد حسین حسینی		نشر بقیه	۳ و ۲۰۱	معلم/ دانش آموز
۴۰- خدمات متقابل اسلام و ایران	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۴۱- خودباختگی و خودباوری از دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small>	امام خمینی <small>علیه السلام</small>		مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی <small>علیه السلام</small>	۱۳ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۴۲- دانش مسلمین	محمدرضا حکیمی		دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۱ و ۱۰	دانش آموز
۴۳- در سرائینی به سوی گومورا	رابرت. اچ. بورگ	الله هانسی حازی	انتشارات حکمت	۱۲	معلم
۴۴- راز عصر طلایی	ناصر نادری		کیهان	۱۱ و ۱۰	دانش آموز
۴۵- رسالت توحیدی	علامه سیدمحمد حسین طباطبایی		انتشارات الزهراء	۳ و ۲۰۱	معلم
۴۶- ریا و عُجب از دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small>	سید احمد فهری		مؤسسه انتشاراتی تحقیقاتی فیض کاشانی	۴	معلم/ دانش آموز
۴۷- زندگی درعیش، مردن در خوشی	نیل بُستمن	سیدصادق طباطبایی	انتشارات اطلاعات	۱۲	معلم
۴۸- عصر امام خمینی <small>علیه السلام</small>	میراحمدرضا حاجتی		یوسنان کتاب قم	۱۳	معلم/ دانش آموز
۴۹- عظمت مسلمین در اسپانیا	زوزف ماک کاب	ابوالقاسم فیضی	چاپ تأیید	۱۲ و ۱۱	معلم/ دانش آموز
۵۰- علل پیشرفت اسلام و انحطاط مسلمین	زین العابدین فریانی		دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۵۱- علل زلزله تمدن غرب	اصغر طاهرزاده		گروه فرهنگی المیزان	۱۲	معلم/ دانش آموز
۵۲- علم پیشین الهی و اختیار انسان	محمد سعیدی مهر		یزوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی	۵	معلم
۵۳- علم و تمدن در اسلام	سیدحسین نصر	احمد آرام	انتشارات خوارزمی	۱۱ و ۱۰	معلم
۵۴- غریزگی	جلال آل احمد		نشر رواق	۱۲	دانش آموز
۵۵- فردایی دیگر	سیدمرتضی آوینی		نشر ساقی	۱۳	معلم/ دانش آموز
۵۶- فرهنگ اسلام در اروپا	زیگرید هونکه	مرتضی رهبانی	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۲ و ۱۱	معلم/ دانش آموز
۵۷- فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی	غلامعلی حداد عادل		سروش	۱۲	معلم/ دانش آموز
۵۸- کارنامه اسلام	عبدالحسین زرین کوب		انتشارات امیرکبیر	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۵۹- گزینش تکنولوژی از درجه پیش توحیدی	اصغر طاهرزاده		انتشارات گلبن	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۶۰- گفتارهای معنوی	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	۸	معلم/ دانش آموز
۶۱- مبانی توسعه و تمدن غرب	سیدمرتضی آوینی		نشر ساقی	۱۲	معلم/ دانش آموز
۶۲- منتکران اسلام	بارون کارادووو	احمد آرام	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۲	معلم/ دانش آموز
۶۳- محمد پیامبری برای همیشه	حسن رحیم پور ازغدی		دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۰	معلم/ دانش آموز
۶۴- مسلمانان در بستر تاریخ	یعقوب جعفری		دفتر نشر فرهنگ اسلامی	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۶۵- میراث اسلام	جمعی از خاورشناسان		انتشارات امیرکبیر	۱۱ و ۱۰	معلم/ دانش آموز
۶۶- گزینش تاریخی بر رویارویی غرب با اسلام	جهانبخش نواب		مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم	۱۲ و ۱۱	معلم
۶۷- نیت : راه هدایت (شرح حدیث اخلاص از چهل حدیث امام خمینی <small>علیه السلام</small>)	محمدحسن احمدی فقیه		مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر	۴	معلم/ دانش آموز
۶۸- وادمداری غرب نسبت به شرق	محمد آراسته خو		یزوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی	۱۲ و ۱۱	معلم/ دانش آموز
۶۹- ویژگی‌های قرون جدید (مجموعه آثار ج ۳۱)	علی شریعتی		نشر چاپخش	۱۰	معلم/ دانش آموز

بلندگی و اعتلای کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم، رهین نقش‌آفرینی و تجلی توأمان اندیشه و دلسوزی همکاران فرهیخته‌ای است که با توان علمی، نواندیشی، عشق و دلبستگی خویش، ظرفیت ارزشمندی را در نگارش این کتاب ایجاد کردند. اسامی همکارانی که در انجام این مهم، پیشگام بودند در جدول زیر آمده است:

اسامی همکاران، اساتید نقاد و نظرسنج کتاب دین و زندگی (۳) - پایه دوازدهم کد ۱۱۲۲۰۵

ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت	ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت
۱	لیلا بوستانچی	قم	۱۷	سیده پرگل شمس	ایلام
۲	مریم پارسا	شهرستان‌های تهران	۱۸	زهرا محمدی	شهر تهران
۳	ایوب یارمحمدی	ایلام	۱۹	معصومه سبزی	کردستان
۴	فرشته خوشدست	کرمان	۲۰	سیدمهدی میرجعفری	اصفهان
۵	مهناز اسمعیلی	قزوین	۲۱	بهبه محمدی	کردستان
۶	رویا ربانی	همدان	۲۲	زمزم باقری بنستانی	یزد
۷	سید سهیلا عظیمی	آذربایجان شرقی	۲۳	ابراهیم وکیل	همدان
۸	شیرین مجیدیان	مرکزی	۲۴	حامد واحدی	گلستان
۹	زهرا شهریاری	هرمزگان	۲۵	محمدحسن اشرفی بجستانی	خراسان رضوی
۱۰	خدیجه الگزتین	آذربایجان غربی	۲۶	سیده راضیه هاشمی	کهگیلویه و بویراحمد
۱۱	شهناز گرجی زاده اردشیری	خوزستان	۲۷	صدیقه باستان	خراسان رضوی
۱۲	محمدنقی آقامیری	زنجان	۲۸	طیبه هجری	بوشهر
۱۳	علی میرزایی	آذربایجان شرقی	۲۹	حجت یزدانی سولا	اردبیل
۱۴	محمدعلی کوثری	فارس	۳۰	ربعلی شیران خانقاه	اردبیل
۱۵	علی مسلمی	زنجان	۳۱	حسین مهرافزون	خراسان شمالی
۱۶	سید فخرالدین قافله باشی	قزوین	۳۲	محمد صفری	هرمزگان